

OTİSTİK ÇOCUKLARIN AİLELERİNE YÖNELİK GRUP REHBERLİĞİNİN ANNE BABALARIN DEPRESYON VE BENLİK SAYGISINA ETKİSİ

Alev Girli (*)

Engelli bir çocukla yaşamak, çoğu anne baba için duygularını, düşüncelerini ve neredeyse tüm yaşam biçimini zorlayıcı etkileri olabilen bir durumdur. Bu durumda ailelerin kızgınlık, üzüntü, suçluluk, korku, kaygı ve utanma gibi duyguları yaşamaları olasıdır. Anne babaların bu duyguları yaşamaları, kendilerine saygılarını yitirmelerine ve depresyona neden olabilir. Bazı aileler, çocuğu reddedici, bazıları ise aşırı koruyucu davranışlar geliştirebilir. Anne babaların engelli çocuklarını kabullenme ve yeni duruma uyum sağlamakta zorlanmaları bu nedenler ve pek çok etmenin yanı sıra çocuklarının engeli hakkında gerçekçi ve yeterli bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle otizmin nedeninin bilinmiyor olmasının yarattığı belirsizlik, anne babaların endişe ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olmasına, kabullenme sürecini ise daha da sıkıntılı yaşamalarına neden olabilmektedir.

Anne babaların otizmi anlama ve otistik çocuklarıyla ilgili olarak yaşadıkları güçlüklerle baş edebilmede, onlara yardımcı olacak bilgileri edinmeleri, diğer taraftan da duygu, düşünce ve yaşantılarını, kabul edici ve destekleyici bir grup ortamı içinde ifade edebilmeleri, diğer anne babalarla paylaşımları ve güçlüklerle bahşetmede farklı yolları öğrenebilmeleri, içinde buldukları duruma ve çocuklarına ilişkin algılarının değişmesi açısından önemlidir. Böyle bir yaşantıdan geçmeleri, otistik çocuklarına ve kendilerine ilişkin anlayış geliştirmelerine yardımcı olabilir. Olayları farklı bir açıdan görebilmeye başlamaları, öncelikle kendilerinin kişisel sosyal ihtiyaçlarıyla ilgili engellerin ortadan kalkmasına, gelecek ile ilgili daha gerçekçi düşünebilmelerine katkıda bulunabilir.

Uygulanacak danışmanlık programıyla anne babaların bilgi düzeylerinde ve buna bağlı olarak otistik çocuklarıyla ve birbirleriyle ilişkilerinde olumlu yönde gelişmeler olduğu takdirde, bu gelişmenin bir bütün olarak ailenin yaşamına olumlu yansımaları olabileceği düşünülmektedir.

Ülkemizde yapılan özel eğitim çalışmalarının ve verilen hizmetlerin büyük çoğunluğunun çocuklara yönelik düzenlendiği, ailelere yönelik çalışmaların ve hizmetlerin ise son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Engelli çocuk ailelerine yönelik sosyal destek hizmetlerinin sınırlılığı dikkate alındığında, ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi, bu gereksinimleri karşılamaya yönelik çalışmaların yapılması, aile içi destek sisteminin gelişmesine olası katkıları açısından önemli görülmektedir. Dolayısıyla araştırmada uygulanan bilgilendirici psikolojik danışmanlık programının, anne babaların otizme ilişkin bilgilerinde, otistik çocukla yaşamının yarattığı stresten kaynaklanan depresyonun azalmasında ve kendilerini daha yeterli hissederek benlik saygılarının artmasında, hem otistik çocuk hem birbirleriyle ilişkilerinde daha olumlu ilişkiler geliştirilmesinde etkili olduğunun görülmesi durumunda, ailelere yönelik bu tür programların geliştirilmesi ve ülkemizde de yaygınlaştırılmasına katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, bilgi verici psikolojik danışma programı kullanılarak yapılan grup rehberliğinin, otistik çocuk anne babalarının gösterdikleri depresif davranışların düzeyinin azaltılmasına ve benlik saygılarının artırılmasına etkisini incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, bilgilendirici psikolojik danışmanlık programının otistik çocuk ailelerinin depresyon ve benlik saygısı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla düzenlenmiş deneysel bir çalışmadır.

Araştırmanın ön çalışma grubunda, ön ölçüm- son ölçüm deney ve kontrol gruplu bir model, asıl çalışma grubunda ön ölçüm- son ölçüm deney gruplu model kullanılmıştır.

Araştırmanın bağımsız değişkeni bilgilendirici psikolojik danışmanlık programı uygulanması, bağımlı değişkenleri ise, benlik saygıları ve depresyon düzeyleridir.

Araştırma Grupları

Araştırma ön çalışma grubu deneklerini İzmir ilinde yaşayan, otizm tanısı almış, Işık Özel Eğitim Merkezi'nde 1997 yılında eğitim almakta olan çocukların anne ve babalarından gönüllü 26 kişi (16 anne, 10 baba) oluşturmuştur. 13 anne baba deney grubunu (9 anne, 4 baba), 13 anne baba kontrol grubunu (7 anne, 6 baba) oluşturmuştur. Deney grubunu oluşturan deneklerin 1'i ilkokul, 4'ü lise, 7'si üniversite mezunu; kontrol grubunu oluşturan deneklerin 2'si ilkokul, 5'i lise, 6'sı üniversite mezunudur. Deney grubunda annelerin yaş ortalaması 33,70, babaların yaş ortalaması 42,28; kontrol grubunda annelerin yaş ortalaması 34,23, babaların yaş ortalaması 43,60'tır. Her iki grupta da anne babaların otistik çocuklarının yaşları 2-15 arasında değişmektedir. Otistik çocukların 11'i yeni tanı, 15'i eski tanı almış olup, 5'i yüksek fonksiyonlu, 21'i düşük fonksiyonludur.

Araştırmanın asıl çalışma grubu deneklerini, İzmir'de yaşayan, otizm tanısı almış, Işık Özel Eğitim Merkezi'nde 1998-2001 yılları arasında eğitim almakta olan çocukların anne babalarından gönüllü 43 kişi (33 anne, 10 baba) oluşturmuştur. Asıl çalışma grubu 4 alt gruptan oluşmaktadır. 1. Grup 17 kişi (11 anne, 6 baba), 2. grup 8 kişi (6 anne, 2 baba), 3. Grup 8 kişi (8 anne), 4. Grup 10 kişiden (8 anne, 2 baba) oluşmuştur. Annelerin yaş ortalamaları 31,96, babaların yaş ortalamaları ise 37,50'tir. Annelerin 8'i ilkokul mezunu, 11'i lise mezunu, 14'ü üniversite mezunudur. Babaların 4 tanesi lise mezunu, 6'sı üniversite mezunudur.

Bütün gruplarda otistik çocukların yaşları 2-15 arasındadır. Bunların 32'sini tanı süresi (0-1 yıl) olan yeni tanı, 11'ni tanı süresi (1-5 yıl) arasında değişen otistik çocuklar oluşturmaktadır. Otistik çocukların 19'u yüksek fonksiyonlu, 24'ü düşük fonksiyonludur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, anne baba ve otistik çocuk hakkında bilgi edinmek ve ailenin eğitim merkezinden ve yapılacak çalışmadan beklentilerini belirlemek amacıyla "Anket formu"; danışmanlık programının içeriğini belirlemek amacıyla "Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA)"; anne babaların depresyon düzeylerini saptamak amacıyla "Beck Depresyon Envanteri (BDE)"; benlik saygılarını ölçmek amacıyla "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)", ailelerin uygulanan programdan memnuniyet ve yararlanma düzeyini belirlemek için "Uygulamalı Çalışma Değerlendirme Formu " kullanılmıştır.

BULGULAR

Ön Çalışma Grubuna İlişkin Bulgular

Ön çalışma grubunun denencesi "Bilgilendirici psikolojik danışmanlık (B.P.D.) programına katılan anne babaların depresyon düzeylerinde azalma olacaktır." şeklinde ifade edilmiştir. Bu denence test edilirken anne babaların depresyonları BDE'den aldıkları toplam puan olarak ele alınmıştır.

Deney ve kontrol gruplarındaki deneklerin Beck Depresyon Envanteri ön ve son ölçümlerinden aldıkları puanların ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1.'de sunulmuştur.

Tablo 1: Ön Çalışma Deneklerinin BDE Puanları Ortalama Ve Standart Sapmaları

Deney Grubu N: 13				Kontrol Grubu N: 13			
Ön Ölçüm		Son Ölçüm		Ön Ölçüm		Son Ölçüm	
□	Ss	□	Ss	□	ss	□	Ss
13,31	6,75	11,00	5,51	6,69	4,44	8,00	5,21

Tablo 1 incelendiğinde deney ve kontrol gruplarının BDE ön ölçüm puanlarının ortalamaları birbirinden farklıdır.

Deney ve kontrol gruplarındaki anne babaların BDE'nden aldıkları ön ve son ölçüm puanlarına, tekrarlanmış ölçümler için çift yönlü varyans analizi uygulandığında Tablo 2'deki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 2: Ön Çalışma Deneklerinin BDE Puanları Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar Arası (Deney- Kontrol)	300,48	1	300,48	6,15	
Grup İçi Denekler (Hata)	1171,77	24	48,82		
Ölçümler Arası (Ön- Son ölçüm)	3,25	1	3,25	0,26	0,62
Grup x Ölçüm Etkileşimi	42,48	1	42,48	3,38	0,07
Ölçümler x Grup İçi Denekler (Hata)	301,77	24	12,57		

Tablo 2'de görüldüğü gibi, deney grubuyla kontrol grubunun BDE ön ve son ölçüm puanları arasındaki değişim anlamlı bulunmamıştır, ancak grup x ölçüm etkileşimi istatistiksel açıdan 0,07 düzeyinde anlamlılık ifade etmektedir. Buna göre grup ile ölçüm arasında bir etkileşim gözlenmektedir.

Asıl Çalışma Grubuna İlişkin Bulgular

Bu bölümde bilgilendirici psikolojik danışmanlık programının dört alt gruptan oluşan asıl çalışma grubundaki anne babaların depresyon düzeyleri ve benlik saygıları üzerindeki etkisini belirlemek üzere araştırma denencelerinin test edilmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan dört alt gruptaki anne babaların BDE ve RBSÖ'den aldıkları puanların betimsel istatistikleri (ortalama ve standart sapmalar) Tablo 3 ve Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 3: Deneklerin BDE Puanları Ortalama Ve Standart Sapmaları

Aile Çalışma Grubu No	N	Ön Ölçüm		Son Ölçüm	
		□	ss	□	ss
I	17	14,88	9,97	13,35	10,53
II	8	10,63	5,53	9,38	4,87
III	8	14,50	7,86	12,25	5,65
IV	10	13,10	6,40	10,50	6,42

Tablo 4: Deneklerin RBSÖ Puanları Ortalama Ve Standart Sapmaları

Aile Çalışma Grubu No	N	Ön Ölçüm		Son Ölçüm	
		□	ss	□	ss
I	17	19,47	4,27	19,65	4,39
II	8	19,17	3,97	21,00	3,40
III	8	19,60	4,28	20,60	0,89
IV	10	20,80	3,52	19,30	3,47

Tablo 3'te görüldüğü gibi dört alt çalışma grubunda da deneklerin depresyon düzeylerinde düşüş gözlenmektedir. Tablo 4'te ise ilk üç grupta benlik saygısında artma eğilimi, dördüncü grupta ise azalma eğilimi gözlenmektedir.

Deneklerin başlangıç depresyon düzeylerinin etkili olup olmadığını araştırmak amacıyla dört alt gruptan oluşan çalışma grubundaki 43 deneğin BDE'ne göre başlangıç depresyon düzeyleri 16'ya kadar olanları bir grup, 17 ve üzerinde olanlar ikinci bir grup olarak ele alınmıştır. Bu gruplamada Hisli'nin (1988) depresyon düzeyi ile ilgili yaptığı sınıflandırma dikkate alınmıştır. Buna göre; BDE'nden alınan 0-16 arasındaki puanların düşük depresyon düzeyini, 17 ve üzeri puanların ise tedavi gerektirecek depresyon düzeyini gösterdiği kabul edilmektedir. Birinci grubu(n= 28, deneklerin %63.4 ü) başlangıç depresyonu düşük olanlar, ikinci grubu(n=15, deneklerin% 36.6 sı) başlangıç depresyonu yüksek olanlar oluşturmuştur. Grupların BDE puanlarının betimsel istatistikleri Tablo 5.'te verilmiştir.

Tablo 5: Baş. Dep. Düzeyleri Düşük Ve Yüksek Olan Deneklerin BDE Puanları Ortalama Ve Standart Sapmaları

Baş. Dep. Düz. Düşük (0-16), N: 28				Baş. Dep. Düz. Yüksek (17 ve üzeri), N: 15			
Ön Ölçüm		Son Ölçüm		Ön Ölçüm		Son Ölçüm	
□	ss	□	Ss	□	ss	□	ss
8,96	3,55	8,11	4,81	22,27	6,78	18,53	8,25

Tablo 5'te görüldüğü gibi; bilgilendirici psikolojik danışmanlık programı sonunda, başlangıç depresyon düzeyi düşük olan anne-babaların depresyon düzeyi ortalamalarında az bir düşüş gerçekleşmiş, başlangıç depresyon düzeyleri yüksek olan deneklerin depresyon düzeylerinde daha büyük bir azalma görülmüştür.

Başlangıç depresyon düzeyi düşük olan grupta yüksek olan grubun ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığına 2x2 karışık desen tekrarlayan ölçümler için çift yönlü varyans analizi tekniğiyle bakılmış, sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Baş. Dep. Düzeyleri Düşük Ve Yüksek Olan Deneklerin BDE Puanları Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar Arası (Baş. Dep. Yüksek- Düşük)	2749,75	1	2749,75	52,98	0,000
Grup İçi Denekler (Hata)	2128,13	41	51,91		
Ölçümler Arası (Ön test- Son test)	102,91	1	102,91	9,72	0,003
Grup x Ölçüm Etkileşimi	40,40	1	40,40	3,81	0,058
Ölçümler x Grup İçi Denekler (Hata)	434,18	41	10,59		

Tablo 6'da görüldüğü gibi başlangıç depresyon düzeyi yüksek olanlarla düşük olanların ilk ve son ölçüm sonuçları arasında ($F=9,72$; $p< 0,05$) anlamlı farklılaşma bulunmuştur. Grup x ölçüm etkileşiminin de ($F=3,81$; $p<0,05$) anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bulgu, bilgilendirici psikolojik danışmanlık programından depresyon düzeyi yüksek olan grubun, düşük olan gruba göre daha fazla yararlanmış olduğunu göstermektedir.

Bilgilendirici psikolojik danışmanlık programına katılan anne babaların benlik saygılarında olumlu yönde değişiklik olup olmadığı, başlangıç depresyon düzeyi yüksek olan grupla, başlangıç depresyon düzeyi düşük olan grubun benlik saygılarında değişiklik olup olmadığı incelenerek de değerlendirilmiştir. Bu iki grubu oluşturan deneklerin RBSÖ'den aldığı puanların betimsel istatistikleri Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Baş. Dep. Düzeyleri Düşük Ve Yüksek Olan Deneklerin RBSÖ Ortalama Ve Standart Sapmaları

Baş. Dep. Düz. Düşük (0-16) N: 28				Baş. Dep. Düz. Yüksek (17 ve üzeri) N: 15			
Ön Ölçüm		Son Ölçüm		Ön Ölçüm		Son Ölçüm	
□	Ss	□	ss	□	ss	□	ss
18,27	3,55	18,92	3,31	23,08	2,43	22,00	3,57

Tablo 7'de görüldüğü gibi başlangıç depresyon düzeyleri düşük olan deneklerin benlik saygılarında artma eğilimi, depresyon düzeyi yüksek olan deneklerin benlik saygılarında azalma eğilimi gözlenmektedir.

Grup ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığına 2x2 karışık desen tekrarlayan ölçümler için çift yönlü varyans analizi tekniğinin sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Baş. Dep. Düzeyleri Düşük Ve Yüksek Olan Deneklerin RBSÖ Puanları Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar Arası (Baş. Dep. Yüksek- Düşük)	255,63	1	255,63	15,15	0,00
Grup İçi Denekler (Hata)	607,48	36	16,87		
Ölçümler Arası (Ön test- Son test)	0,76	1	0,76	0,15	0,70
Grup x Ölçüm Etkileşimi	12,39	1	12,39	2,39	0,13
Ölçümler x Grup İçi Denekler (Hata)	186,40	36	5,18		

Tablo 8'de görüldüğü gibi grupların benlik saygılarındaki değişim istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir.

Otizmin derecesinin, anne babaların bilgilendirici psikolojik danışmanlık programından yararlanmalarını etkileyip etkilemediğinin incelenmesi amacıyla, denekler, çocuklarının otizm derecesi dikkate alınarak, yüksek fonksiyonlu otistik çocukların anne babaları ve düşük fonksiyonlu çocukların anne babaları olarak iki gruba ayrılmıştır.

Bu iki grubun BDE'den aldıkları ön ve son ölçüm puanları arasında farklılaşma olup olmadığına bakılmıştır. Betimsel istatistikler Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9: Yüksek ve Düşük Fonks. Otistik Çocukların Anne Babalarının BDE Puanları Ortalama ve Standart Sapmaları

Yüksek fonk. Otistik anne babaları N: 19				Düşük fonk. Otistik anne babaları N: 24			
Ön Ölçüm		Son Ölçüm		Ön Ölçüm		Son Ölçüm	
□	Ss	□	Ss	□	ss	□	Ss
13,79	5,19	11,37	6,57	13,46	9,84	12,04	8,99

Tablo 9'da görüldüğü gibi her iki grubun depresyon düzeylerinde düşme görülmektedir. Grup ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığına 2x2 karışık desen tekrarlayan ölçümler için çift yönlü varyans analizi tekniğiyle bakılmış, sonuçlar Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Yüksek ve Düşük Fonk. Otistik Çocuk Anne Babalarının BDE puanları varyans analizi

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar Arası (otizm der. Yüksek- Düşük)	0,62	1	0,62	0,005	0,943
Grup İçi Denekler (Hata)	4877,26	41	118,96		
Ölçümler Arası (Ön test- Son test)	78,09	1	78,09	6,82	0,01
Grup x Ölçüm Etkileşimi	5,35	1	5,35	0,47	0,50
Ölçümler x Grup İçi Denekler (Hata)	469,23	41	11,44		

Tablo 10'da görüldüğü gibi otizmin derecesine bağlı olmaksızın, program sonunda anne babaların depresyon düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı düşüş gözlenmiştir.

Tablo 9 görüldüğü gibi, yüksek fonksiyonlu otistik çocukları olan anne-babaların depresyon düzeyleri daha yüksek olmasına rağmen diğer gruba nazaran daha fazla düşmüştür. Bir başka deyişle, psikolojik danışmanlık programına katılmak yüksek fonksiyonlu çocukların ailelerinde, düşük fonksiyonluların ailelerine göre depresyon düzeyinin düşmesinde daha etkili olmuştur.

Düşük fonksiyonlu otistik çocuklar daha fazla yardım ve desteğe ihtiyaç duyarlar, bu nedenle anneler daha yoğun ve yorgundurlar.Çoğunluğu annelerden oluşmuş bu grupta, çocuklarının otizm derecesinin, deneklerin benlik saygılarında değişiklik yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla düşük fonksiyonlu otistik çocukların anne babalarından oluşan gruba, yüksek fonksiyonlu otistik çocukların anne babalarından oluşan grubun RBSÖ'den aldıkları ön ve son ölçüm puan ortalamaları arasında farklılaşma olup olmadığına bakılmıştır. Betimsel istatistikler Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11: Yüksek ve Düşük Fonk. Otistik Çocukların Anne Babalarının RBSÖ Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Yüksek fonk. Otistik anne babaları N: 15				Düşük fonk. Otistik anne babaları N: 23			
Ön Ölçüm		Son Ölçüm		Ön Ölçüm		Son Ölçüm	
□	ss	□	ss	□	ss	□	Ss
21,40	3,46	20,33	3,54	18,74	3,92	19,61	3,76

Tablo 11'de görüldüğü gibi yüksek fonksiyonlu otistik çocukların anne babaları RBSÖ puanları düşmüş, düşük fonksiyonlu otistik çocukların anne babalarının RBSÖ puanları yükselmiştir. Ortalamalar arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığına 2x2 karışık desen tekrarlayan ölçümler için çift yönlü varyans analizi tekniği sonuçları Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12: Yüksek Ve Düşük Fonks. Otistik Çocukların Anne Babalarının RBSÖ Puanları Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar Arası (otizm der. Yüksek- Düşük)	52,03	1	52,03	2,31	0,14
Grup İçi Denekler (Hata)	811,07	36	22,53		
Ölçümler Arası (Ön test- Son test)	0,18	1	0,18	0,03	0,85
Grup x Ölçüm Etkileşimi	17,02	1	17,02	3,37	0,07
Ölçümler x Grup İçi Denekler (Hata)	181,77	36	5,05		

Tablo 12'de görüldüğü gibi grupların ön ve son ölçüm sonuçları arasında anlamlı bir değişiklik bulunmamaktadır. Ancak grup ölçüm etkileşimlerinin 0,07 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA VE YORUM

Ön çalışma grubunda deney grubunu oluşturan anne babaların depresyon düzeyinde azalma, kontrol grubu oluşturan anne babaların depresyon düzeylerinde yükselme görülmüştür. Asıl çalışma grubunu oluşturan deneklerin depresyonlarının ön ve son ölçüm puanları arasında ise anlamlı düzeyde azalma görülmüştür. Bu sonuçlara göre bilgilendirici psikolojik danışmanlık çalışmasının anne-babaların depresyon düzeyini azalmada etkili olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Depresyon puanları 17 ve üzerinde olanların tedavi gerektirecek depresyon düzeyini gösterdiği kabul edilmektedir (Hisli, 1988). Bu çalışmada depresyon puanı 17 nin üzerinde(tedavi gerektiren düzeyde) olan anne-babalar deneklerin % 36.6 sını oluşturmaktadır. Bu bulgu, De Meyer ' in (1979), "otistik çocuk annelerinin 1/3 ünde majör depresyon görüldüğü" yönündeki klinik gözlemleriyle örtüşmektedir.

Başlangıç depresyon düzeyi 17'nin üzerinde olan anne babalardan bir grup, 17'nin altında olanlardan bir grup oluşturulmuştur. İki grup arasında bilgilendirici psikolojik danışmanlık programı uygulandıktan sonra depresyon düzeyleri açısından farklılık olup olmadığı incelendiğinde, başlangıç depresyon düzeyi yüksek olan grubun depresyonunda anlamlı bir azalma görülürken, başlangıçta düşük depresyon düzeyine sahip olan grupta değişiklik gerçekleşmemiştir.

Araştırmanın bu bulgusu literatürle uygunluk göstermektedir. Yapılan bilgilendirici psikolojik danışmanlık çalışmasının içeriğinin ve uygulama yönteminin bütün anne babaların depresyon düzeylerini düşürmede, özellikle tedavi gerektirecek düzeyde depresif olan grupta etkili olduğunu ve bu nedenle amacına ulaştığını söylemek mümkün görünmektedir.

Engelli çocukların uyumsuz ve agresif davranışlarının ailenin depresyon düzeyini etkilediği düşünülmektedir (Beckman, 1983). Akkök(1992), Mc Conacnie(1994), ağır düzeydeki otistik çocukların ailelerinin kısıtlı eğitim olanaklarından dolayı daha fazla stres yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle, ağır otistik özellikleri olan düşük fonksiyonlu çocukların anne babaları ve yüksek fonksiyonlu çocukların anne babalarından iki grup oluşturulmuştur. Başlangıç depresyon düzeyi açısından önemli bir fark yokken, uygulanan grup çalışması sonunda yüksek fonksiyonlu çocukların anne babalarının depresyon düzeylerinin, düşük fonksiyonlu çocukların anne babalarının depresyon düzeylerine göre daha fazla düştüğü görülmüştür. Bu bulgu günlük hayatı daha stres yüklü olan düşük fonksiyonlu otistik çocukların anne babalarının depresyonlarının azaltılmasında grup çalışmasının tek başına yeterli olmayabileceği, anne babaların hayatını kolaylaştıran destek sistemlerinin olması gerektiği yönündeki literatürle uyumaktadır. Dunst ve Trivette (1990), sosyal desteğin duygusal ve fiziksel stresi azalttığını, kişinin kendini iyi hissettiğini belirtmişlerdir.

Ailelerin benlik saygısının engelli çocuktan olumsuz etkilendiği, bazı çalışmalarda belirtilmektedir (Kronenberg ve Thompson, 1990). Otistik çocuk anne babalarının sosyal hayattan uzaklaşmak zorunda kalmalarının, toplumdan izole olmalarının benlik saygılarını düşürdüğü bir çok çalışmada vurgulanmaktadır (Hold, 1985'ten akt. Seligman;1991 Bristol, Schopler; 1983) Annelerin çocuğun ihtiyaçları ve bakımı ile daha çok ilgilendiği, günlük işlerin yoğunluğu nedeniyle kendilerini yalnız ve yorgun hissettikleri, babalardan daha fazla stres yaşadıkları ve bu nedenle benlik kavramlarının da olumsuz etkilendiği görülmektedir. (Noh, Dumas, Wolf, Fishman, 1989). Bu nedenle ön çalışma grubunda incelenmemiş olan anne babaların benlik saygılarının bilgilendirici psikolojik danışmanlık programından etkilenme düzeyi, asıl çalışma grubunda araştırılmıştır.

Bu çalışmada çocukları yüksek fonksiyonlu olan anne babaların benlik saygılarının, düşük fonksiyonlu çocukların anne babalarının benlik saygılarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sosyal iletişim, dili kullanma yetersizlikleri ve yoğun davranış problemlerine sahip düşük fonksiyonlu otistik çocukların anne babaların toplumsal izolasyonu daha yoğun yaşamalarından kaynaklanan düşük benlik saygısı literatürle desteklenen bir bulgudur (Kozloff, 1984). Uygulanan psikolojik danışmanlık programı sonunda düşük fonksiyonlu çocukların anne babalarının benlik saygılarındaki artış programdan yarar gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Yüksek fonksiyonlu otistik çocuk anne babalarının grup çalışması sonrası benlik saygılarında istatistiksel anlamda değişiklik olmaması da araştırılması gereken bir husustur.

Uygulama çalışmasının yapıldığı oturlara ilişkin bulgularda anne babaların duygu ve düşüncelerini paylaşma, aile içi roller ve ilişkiler, ve bireysel ihtiyaçlarıyla ilgili konularda yapılan tartışmalarda yalnız olmadıklarını hissettikleri, duygu ve düşüncelerini paylaştıklarını ve sorunlarla baş etmede birbirlerinden ve danışmandan destek aldıklarını ifade eden pek çok bildirim bulunmaktadır. Yine bu bölümün bulgularından ve uygulanan grup çalışmasını değerlendirme formundan elde edilen veriler ışığında anne babaların büyük çoğunluğunun uygulanan psikolojik danışmanlık programından yararlandığını, beklentilerine uygun olduğunu ve katılmaktan memnunluk duyduklarını söylemek mümkün görünmektedir. Bu sonuç, Kozloff (1978-1984)'un, "ailenin değişime hazır olmasının, değişim için motive olmasının eğitimden doyum sağlaması için önemli olduğu" yönündeki, Schopler ve ark. (1984)'nın "aile çalışmalarında, uzman- aile etkileşiminin sorunların çözümünde etkili olduğu" yönündeki, Rutter ve Howling (1987)'in "etkili aile çalışmalarının, çocuğun gelişimine yardım etmesinin yanı sıra ailenin kaygı, stres ve yetersizlik duygularını azaltmaya yönelik olmasının bireylere daha yararlı olduğu" yönündeki bulgularıyla örtüşmektedir.